

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal
ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X
June / Haziran 2021, 25 (1): 217-238

Kur'ân'da İnfak Kavramı Bağlamında Sosyal Yardımlaşma

Social Assistance in The Context of The Concept of Infâq in Qur'ân

Osman Taştekin

Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı
Associate Professor, Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Theology
Department of Religious Education
Erzincan / Turkey
otastekin@erzincan.edu.tr orcid.org/0000-0002-8971-5154

Article Information / Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 24 January / Ocak 2021

Accepted / Kabul Tarihi: 8 June / Haziran 2021

Published / Yayın Tarihi: 15 June / Haziran 2021

Pub Date Season / Yayın Sezonu: June / Haziran

Volume / Cilt: 21 Issue / Sayı: 1 Pages / Sayfa: 217-238

Cite as / Atıf: Taştekin, Osman. "Kur'ân'da İnfak Kavramı Bağlamında Sosyal Yardımlaşma [Social Assistance in The Context of The Concept of Infâq in Qur'ân]". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal* 25/1 (June 2021): 217-238.
<https://doi.org/10.18505/cuid.867382>

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Copyright © Published by Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140 Turkey. All rights reserved.
<https://dergipark.org.tr/pub/cuid>

Social Assistance in The Context of The Concept of Infâq in Qur'ân

Abstract: The purpose of this study is to reveal the function of the concept of Infâq, which is included in the terminology of the Qur'ân itself, in social assistance and solidarity. Poverty has always been one of the social problems from past to present. Although it is analyzed differently in each society via different criteria, poverty generally refers to the condition in which a person lacks the basic necessities for a minimum living standard. Unfortunately, millions of people starve for basic biological and social needs such as nutrition, shelter, education, health, and even water. This is a shame for the humanity. There are both international and national charities working to reduce the misery and poverty. However, due to socio-economic and structural problems such as globalization, disproportion in income distribution, unemployment, overpopulation, economic crises, lack of social security systems, and wars, poverty rises gradually and it is still one of the major social problems needed to be solved. Islam which is the last one of Abrahamic religions and its holy book Qur'ân consider social cooperation and solidarity pretty important within the context of *Infâq* and hold the believers responsible for the organization of social life. Infâq is an umbrella concept in the Qur'ân, referring to all expenses and cooperation in the name of Allah and it is one of the main qualities of believers. Infâq, which includes other forms of cooperation such as obligatory alms (zakât) and charity (şadaqâ), enables a person to share his tangible values with those who have worse life conditions than himself. In this way, the Quran aims to promote human relations and thereby enhancement and peace in the society. In other words, Infâq aims to eliminate social injustice which refers to social and economic inequalities, to protect the economically weak people against the difficulties in life, and thereby, to maintain economic and social stability. Helping the needy is a powerful path toward having spiritual peace, removing selfish feelings, and keeping emotional wellbeing. People with good mental health will be able to build more humane relationships with others. It is obvious that Infâq would play an important role in building a sense of fellowship and trust. A wealth of person who shares his wealth with the poor will be deemed legitimate by the needy people. Thus, the needy people would be freed from negative feelings and behaviors such as jealousy, incapacity, hatred, bullying, and hostility, and feel a sense of fellowship and gratitude towards those who have better life conditions. One of the most important reasons for robbery, extortion, purse-snatching, and etc., which are currently occurring more frequently, is economic deprivation. Considering the fact that this kind of incidents takes place more frequently in poor countries than developed ones, it is obvious that *Infâq* has a strategic role in fulfilling the basic needs of the needy. Poverty might be linked to violence, which might end up with murder. Infâq which is divine cooperation approach would take an important role in fighting against criminal incidents that cause fear and indignation. Moreover, the Quran does not specify any certain economic condition to be able to do Infâq, and thereby, it makes people with various economic abilities become a part of the social cooperation. As everyone would take care of people who are relatively worse off, interindividual trust will be strengthened and circle of cooperation will be expanded. According to the Qur'ân, people's all goods and possessions actually belong to Allah. People are just the trustees of this wealth. Allah grants as much wealth as He wills to whomever He wills. While the rich is responsible for sharing their wealth with the needy, the poor is responsible for bearing the troubles caused by poverty with patience and endeavoring to make money in a halal way. Unless Infâq is done in order to please Allah, it does not have any significance in the presence of Allah. The reason why people have different material living conditions is that both the poor and the rich are subject to test. Thus, they would get rewards for hereafter besides the sustaining of social unity and solidarity. Allah is the only warrantor of the tangible and spiritual wealth gained in return for Infâq.

Keywords: Religious Education, Poverty, Social Assistance, Social Solidarity, Infâq.

Kur'ân'da İnfak Kavramı Bağlamında Sosyal Yardımlaşma

Öz: Bu çalışmanın amacı, Kur'ân'ın bizzat kendi terminolojisi içinde yer alan *infak* kavramının sosyal yardımlaşma ve dayanışma noktasındaki işlevini ortaya koymaktır. Geçmişten günümüze yaşanan toplumsal problemlerden biri yoksulluktur. Toplumdan topluma farklı ölçütler dikkate alınarak değerlendirilse de yoksulluk genel anlamda, asgari hayat standartlarının altında olma durumunu ifade etmektedir. Maalesef beslenme, barınma, eğitim, sağlık hatta su gibi temel biyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayamayan milyonlarca insan yaşam mücadelesi vermektedir. Bu insanlık adına utanç verici bir durumdur. Söz konusu sefalet ve fakirliğin azaltılması yolunda uluslararası yardım kuruluşları yanında ulusal yardım kuruluşları da faaliyetler yürütmektedirler. Ancak küreselleşme, gelir dağılımındaki dengesizlik, işsizlik, nüfus artışı, ekonomik krizler, yetersiz sosyal güvenlik sistemleri, savaş gibi sosyoekonomik ve yapısal sorunlara bağlı olarak yoksulluk, her geçen gün biraz daha artmakta ve çözülmeyi bekleyen toplumsal bir problem olarak önemini korumaktadır. Semavi dinlerin sonuncusu İslam ve onun buyruklarını içeren kutsal kitabı Kur'an, 'infak' kavramı bağlamında sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya oldukça önem vermekte, müminlere sosyal hayatın düzenlenmesi noktasında sorumluluklar yüklemektedir. İnfak, Kur'an'da Allah yolundaki tüm harcamaları ve yardımlaşmayı içeren bir çatı kavramdır ve müminlerin temel özellikleri arasında yer almaktadır. Zekât ve sadaka gibi diğer yardımlaşma türlerini de içine alan infak ibadeti, kişinin sahip olduğu maddi değerleri kendisinden daha kötü durumda olan kimselerle paylaşmasına imkân tanımaktadır. Böylece insanlar arası ilişkilerin dolayısıyla toplumun ıslahı ve huzuru hedeflenmektedir. Diğer bir ifadeyle infak, sosyal adaletsizliği yani toplum içerisindeki ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin giderilmesini, ekonomik açıdan güçsüz insanları yaşamın zor şartlarına karşı korumayı dolayısıyla toplum içerisindeki ekonomik ve sosyal dengeyi sağlamayı amaçlamaktadır. Muhtaç insanların yaralarına merhem olma neticesinde hissedilecek olan manevi huzur kişilerin bencilce duygulardan kurtulmasının, ruhsal açıdan daha sağlıklı bireyler olmasının yolunu açacaktır. Sağlıklı ruh yapısına sahip bireyler ise diğer insanlarla ilişkilerini daha insani düzeyde gerçekleştirebileceklerdir. Kardeşlik ve güven duygusunun oluşmasında infakın önemli bir rol oynayacağı açıktır. Varlığını yoksul insanlarla paylaşan bir kişinin serveti, muhtaç insanlarca meşru kabul edilecektir. Böylelikle kıskançlık, çekememezlik, kin, zorbalık, düşmanlık ve benzeri duygulardan kurtulan yoksul kişiler, kendilerinden daha iyi durumda olanlara karşı kardeşlik ve minnet hisleri besleyeceklerdir. Toplum içinde, özellikle günümüzde daha sık gündeme gelen hırsızlık, gasp, kapkaççılık ve benzeri hadiselerin önemli nedenlerinden biri de ekonomik şartların yetersizliğidir. Yoksul ülkelere bu tür olayların gelişmiş ülkelere nispetle daha fazla yaşandığı düşünülürse maddi ihtiyaçların giderilmesinde infak olgusunun anlamı ziyadesiyle anlaşılacaktır. Basit hayati ihtiyaçlar, sonu cinayetle biten hadiselerin baş nedeni olabilmektedir. Kur'an'ın, yardımlaşma anlayışına ilahi bir çözüm olarak sunduğu infak, toplum içinde korku ve infial oluşturacak bu tür hadiselerin önüne geçmekte etkili olacaktır. Ayrıca İnfakın yapılabilmesi için belli bir ekonomik düzeyin şart koşulmaması, toplum içinde farklı düzeylerde imkânlarla sahip tüm kişileri aktif olarak yardımlaşma sürecine katacaktır. Zira her bir birey kendisinden daha kötü durumda olan bir başka kişiye yardımcı olmak ve bir ihtiyacını gidermek gayreti içinde olacağından bireyler arası güven pekişecek ve yardımlaşma çemberi genişleyecektir. Kur'an, insanoğlunun sahip olduğunu zannettiği her şeyin gerçekte Allah'a ait olduğunu bildirmektedir. İnsan, servetin, mal ve mülkün dünya hayatındaki emanetçisidir. Allah dilediği kullarına dilediği kadar rızık vermiştir. Zengin, sahip olduklarını muhtaç kişilerle paylaşmak sorumluluğunu taşıırken, yoksul kişi durumuna sabredip rızıkını helal yoldan temin için çaba harcamakla yükümlüdür. Ancak infak ibadeti, Allah rızasını kazanmaya yönelik olmadığı sürece ilahi anlamda bir değeri yoktur. İnsanların farklı ekonomik düzeylerde olmalarının temel nedeni hem muhtaç olanların hem de varlıklı olanların sınava tabi tutulmalarıdır. Böylece sosyal birlik ve beraberliğin tesisi yanında ahirete yönelik kazanımlar elde edilmiş olmaktadır. İnfak karşılığında elde edilecek maddi ve manevi kazancın garantörlüğünü bizatihi Allah üstlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Yoksulluk, Sosyal Yardımlaşma, Sosyal Dayanışma, İnfak.

Giriş

Geçmişten günümüze yaşanan bireysel ve toplumsal problemlerden biri ve belki en önemlisi yoksulluk olup bu olumsuz durumun süregelmesi birtakım sosyal, siyasi, ekonomik nedenlere bağlanmaktadır. Ancak bu durum, genel anlamda ekonomik bir sorun olarak görülsede bunun ötesinde beşeri ve sosyal bir problem olarak da değerlendirilmektedir.¹ "Son elli yıldır dünya üzerinde büyük bir refah artışı gerçekleşmesine rağmen yoksulluk çağı en çetin problemlerinden biri olmaya devam etmektedir."² Küreselleşen dünya bu ciddi sorunun daha gözlenebilir olmasına ve buna bağlı olarak problemin çözümüne ilişkin adımlar atılmasına imkân tanımakta, bir taraftan uluslararası yardım kuruluşları, diğer taraftan ulusal dernekler, vakıflar ve sosyal yardımlaşma misyonu bulunan sivil toplum kuruluşları, yoksulluğun neden olduğu sebepler ve destek önerileri üzerinde faaliyetler yürütmektedir. Dünya milletlerinin bu makûs gidişatını tamamen ortadan kaldırabilme yolunda bir güç ve ışık görülmesi de ümitsizliğe düşmemek ve sorunun mümkün olabildiğince rehabilite edilebilir olduğuna inanmak gerekmektedir. Yoksullukla mücadele konusunda diğer önemli bir güç, dinlerin müntesiplerine vaaz ettiği yardımlaşma ve dayanışmaya yönelik ilahi emirlerdir. Özellikle semavi dinler bağlamında bakıldığında yardımlaşmanın iyi bir haslet olarak tavsiye edildiği görülecektir.

Gerek insanlığın bir bölümü ve gerekse İslam dünyasını oluşturan ciddi bir çoğunluk, yoksulluk olarak adlandırılan asgari hayat standartlarının altında yaşama mücadelesi vermektedir. Beslenme, barınma, eğitim sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve buna bağlı olarak ölümle dahi yüz yüze kalabilen azımsanmayacak sayıda insan, hayatta kalma mücadelesi verirken maddi imkânlar açısından daha iyi durumda olanların bu duruma kayıtsız kalmaları, Kur'ân'ın ortaya koyduğu yardımlaşma ve dayanışma anlayışıyla bağdaşmamaktadır.

Bu çalışmanın yapılmasına neden olan temel problem, Müslümanların ilahi rehberi olan Kur'ân'da yer alan infak olgusunun yeteri kadar anlaşılammış ya da uygulanmıyor olduğu düşüncesidir. Bu bağlamda muhtaç kişi ve yerlere yapılacak maddi ve manevi yardımın dünyevi ve ahirete yönelik kazanımları göz ardı edilmektedir. Zira yapılan bir araştırmaya göre, "İslam Konferansına üye ülkelerden % 30'unu oluşturan, 160 milyondan fazla insan yeterli yiyecek, sığınak, eğitim, sağlık şartları hatta sağlıklı sudan dahi uzak olarak mutlak bir fakirlik ve sefalet içinde yaşamaktadır. Bu sayıya İslam Konferansı ülkelerine üye 26 gelişmekte olan ülkelerin insanları dâhil değildir."³ Oysa Kur'ân, insanların birbirlerine karşı anlayış ve yardımlaşma duygularını besleyen prensipler içermektedir. Bu, hayatın sevgi, barış ve kardeşlik hisleri içinde sürdürülebilmesi açısından oldukça önemlidir.⁴

Bu çalışmanın amacı ise, Kur'ân'ın bizzat kendi terminolojisi içinde yer alan *infak* kavramının sosyal yardımlaşma ve dayanışma noktasındaki işlevini ortaya koymaktır. Toplumu oluşturan bireyler arasındaki maddi dengeyi kurabilme, en azından muhtaç kişilerin asgari yaşam şartlarını sağlayabilme konusunda tüm müminler ciddi bir sorumluluk altındadırlar. Sağlıklı ve huzurlu bir toplum oluşturma hedefinin yanında Allah'ın rızasını kazanarak uhrevi anlamda karşılık elde edebilmenin yolu Kur'ân'ın sosyal yardımlaşma ve dayanışma olgusuna ivme kazandıracak infak ibadetini iyice kavramaktan ve uygulamaktan geçmektedir.

¹ Esra Banu Sipahi, "Yoksulluğun Küreselleşmesi Ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik Ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk", *Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 6/11 (2006), 174.

² Özge Arpacıoğlu, *Dünyada Ve Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele* (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksel Lisans Tezi, 2012), 1.

³ Mustafa Köylü, "Barış Eğitimi ve İslam", *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2012), 213.

⁴ Hüseyin Yılmaz, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sosyal Dayanışma Konusunun Öğretimi", *Dini Araştırmalar* 7/19 (2004), 256.

Bu çalışmada, öncelikli olarak Kur'an'da yer alan bir kavram olarak 'infak' ve bu kavram bağlamında değerlendirilebilecek sadaka, zekât, vb. alt kavramları içeren âyetler tespit edilmiş, akabinde ise genelde sosyal yardımlaşma, özelde ise infaka ilişkin yapılan bilimsel araştırmalar taranmıştır. Geneli itibariyle her iki çalışma konusu toplamında bir sentez yapılarak Kur'an'da infak kavramı bağlamında sosyal yardımlaşma konusu ele alınmış ancak infakın fikhî yönü ile hadisler çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Bu bağlamda, Fikret Şenses'in *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*,⁵ Nazım Öztürk ve Yasin Öztürk'ün *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma*,⁶ Nurgül Oktik'in *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları*,⁷ Tolga Kabaş'ın *Türkiye'de Yoksulluk ve Gelir Dağılımı*,⁸ Arif Aytakin'in *İnfak Ahlakı*,⁹ Mevdûdî'nin *İnfak Bilinci*¹⁰ gibi basılı eserlerin yanında Ali Çiftçi'nin *Mekki Sureler Bağlamında Kur'an'da İnfak-Zekât İlişkisi*¹¹ başlıklı doktora tezi ve Ayhan Kaya'nın *Kur'an'da İnfak Kavramı*¹² isimli yüksek lisans tezleri infak ve sosyal yardımlaşma konusuna katkı sağlayan eserler olarak değerlendirilmiştir. Adı geçen çalışmalar, sosyal yardımlaşma ve infak konularını kendi bağlamlarında ele alırken bu araştırma, Kur'an'ın infak ibadetine verdiği öneme işaret etmenin ötesinde günümüzdeki yoksulluk probleminin çözümünde etkin bir faktör olabileceği gösterilmiş ve bu konuda müminlerde yardımlaşma bilincini canlandırma amaçlanmıştır.

Kur'an'da infak kavramı bağlamında sosyal yardımlaşmanın konu edildiği bu çalışma;

1. Kadim ve Küresel Bir Sorun Olarak Yoksulluk Kavramına Genel Bir Bakış
2. Sosyal Yardımlaşma
3. Etimolojik Açıdan 'İnfak'
4. Kur'an Âyetleri Işığında İnfak
5. Kur'an'ın İnfak Anlayışı Işığında Sosyal Yardımlaşma başlıkları altında ele alınmıştır.

1. Kadim ve Küresel Bir Sorun Olarak Yoksulluk Kavramına Genel Bir Bakış

Bir sosyal olgu olarak ele alındığında 'yoksulluk' kavramı, her ne kadar geçmişten günümüze bir realite olarak varlığını sürdürmekte olsa da tanımını konusunda hâlen bir takım zorluklar yaşanabilmektedir. Bu sözcük, basit hâliyle ekonomik gücü olmadığı için geçimini sağlayamayan ya da rahat yaşamayı temin edecek imkânlardan yoksun kişiler veya toplumlar için kullanılmaktadır.¹³ Diğer bir deyişle kişinin hayatını devam ettirebilmesi için gerekli ihtiyaçlarını karşılayamaması şeklinde de ifade edilebilen 'yoksulluk' kelimesi, bazı nedenlere bağlı olarak tam anlamıyla tarifi yapılamayan bir mefhum olma özelliği taşımaktadır.

Kimin yoksul olduğu ya da olmadığı kişilerin bakış açısına, içinde buldukları kültürel yapıya göre farklılık gösterebilmektedir. Ülkelerin farklı gelişmişlik düzeyleri de bu kavramın net bir biçimde anlaşılmasını ve belirli bir çerçevede ele alınmasını zorlaştırmaktadır. Refah düzeyi gelişmiş bir ülkede yoksul olma ölçütü sosyal ve kültürel etkinliklerden, bilgi

⁵ Fikret Şenses, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017).

⁶ Nazım Öztürk-Yasin Öztürk, *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma* (Ankara: Palme Yayıncılık, 2010).

⁷ Nurgül Oktik, *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları* (İzmir: Yakın Kitabevi, 2008).

⁸ Tolga Kabaş, *Türkiye'de Yoksulluk ve Gelir Dağılımı* (Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2014).

⁹ Arif Aytakin, *İnfak Ahlakı* (Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2021).

¹⁰ Ebu'l Âl'a Mevdûdî, *İnfak Bilinci*, drl. Abdülkadir Coşkun (İstanbul: Ehil Yayınları, 2018).

¹¹ Ali Çiftçi, *Mekki Sureler Bağlamında Kur'an'da İnfak-Zekât İlişkisi* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009).

¹² Ayhan Kaya, *Kur'an'da İnfak Kavramı* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009).

¹³ Şükrü Haluk Akalın vd., "Yoksulluk", *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 2005), 2188.

222 | Osman Taştekin. Kur'ân'da İnfak Kavramı Bağlamında Sosyal Yardımlaşma

teknolojisinden yararlanamamak şeklinde anlaşılabilirken, gelişmemiş ya da az gelişmiş toplumlarda açlıktan kurtulmak bile yeterli bir yaşam standardına ulaşmak olarak değerlendirilebilmektedir.¹⁴ Diğer bir ifadeyle, gelişmiş toplumdaki yoksulluk algısı ile gelişmemiş toplumdaki yoksulluk algısı farklılıklar gösterebilmektedir.

Çok boyutlu bir kavram olması sebebiyle yoksulluk, birtakım sınıflandırmalara tabi tutulabilmekteyse de¹⁵ en genel anlamda *mutlak yoksulluk* ve *görelî yoksulluk* sınıflandırması daha ziyade rağbet görmektedir. Bunlardan ilki, "bireylerin fiziksel olarak sağlıklı bir şekilde hayatta kalabilmeleri için gerekli olan yiyecek ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamamaları"¹⁶ şeklinde tanımlanabilmektedir. Mutlak yoksulluk, "alınması gereken minimum kalori miktarına bağlı olarak hesaplanmaktadır. Bu yaklaşıma göre yetişkin bir ferdin günlük kalori tüketimi için minimum sınır olan 2.450 kcal¹⁷ kullanılmıştır. Bu kalori miktarına ulaşabilecek gıda sepetinin parasal değeri ise yoksulluk sınırı"¹⁸ olarak belirlenmektedir. Görelî yoksulluk ise ülkelerin, toplumların veya bireylerin birbirlerine izafilik durumlarını izah etmekte olup her ülkenin yoksulunun diğerinden farklı olmasına bağlı olarak, ortalama hayat seviyesinin altında yer alanları ifade etmektedir.¹⁹

Geniş açıdan bakıldığında "yoksullaşmanın asla hayatta kalmak için yeterli bir gelirin bulunmamasına indirgenemeyecek modern bir olgu olduğu"²⁰ düşüncesi bir anlam taşısa da genel ve yüzeysel kabul bağlamında söz konusu kavrama yüklenen temel anlam, insani ihtiyaçların giderilmesine yönelik olması nedeniyle tamamen iktisadidir. Beşeri varlığını sürdürebilmesi için bireyin yeme-içme, barınma, giyinme, ısınma gibi asli ihtiyaçlarını karşılayabilmesi zorunludur. Nitekim Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi sınıflamasında öncelikli olarak açlık, susuzluk ve dinlenme gibi fizyolojik ihtiyaçların giderilmesi öngörülmektedir.²¹

Bilgi, ekonomi, kültür, sosyal ve teknolojik gelişmelere rağmen yoksulluk, günümüzün en ciddi toplumsal sorunlarından biri olarak kabul edilmekte hatta bunun da ötesinde gün geçtikçe artan bir problem olarak sosyal yapıyı tehdit etmektedir. Yoksulluk yalnızca gelişmemiş üçüncü dünya ülkelerine veya az gelişen ya da gelişmekte olan ülkelere ait bir sorun olarak görülmemekte, gelişmiş endüstri toplumlarına da özgü toplumsal bir problem olarak da değerlendirilmektedir.²² Diğer bir ifadeyle yoksulluk sadece fakir ülkelerin değil ekonomik güce sahip devletlerin de meselesi olarak kabul edilmektedir.

Uluslararası yoksulluk sınırını belirleyen bir kurum olarak da görev üstlenen Dünya Bankası, II. Dünya savaşı sonrası gelişmekte olan toplumdaki gelir düzeyinin ıslahına yönelik çalışmalar yapmaya başlamıştır.²³ Kurum, *sosyal yoksulluk* kavramı bağlamında bazı

¹⁴ Kemal Çelik vd., "Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluğun Genel Görünümü: 2002 Sonrası Döneme İlişkin Bir Değerlendirme", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5 (2017), 42.

¹⁵ Seda Topgöl, "Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksulluğun Kadınlaşması", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 14/1 (2013), 279.

¹⁶ Aziz Yıldırım, "Türkiye'de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü", *Yardım ve Dayanışma Dergisi* 1/1 (2010), 9.

¹⁷ Kilokalori şeklinde okunmaktadır. 1 kilokalori, 1000 kaloriye eşittir.

¹⁸ Mustafa Nejat Coşkun, "Türkiye'de Yoksulluk: Bölgesel Farklılıklar ve Yoksulluğun Profili", *Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi*, (Ankara: Tek Yayınları, 2005), 185; Ramazan Kılıç-Şahin Çetinkaya, "Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Stratejileri Ve Bir Model Önerisi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 34 (2012), 94.

¹⁹ Özlem Durgun, "Türkiye'de Yoksulluk Ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 6/1 (2011), 144.

²⁰ Samir Amin, "Dünya Yoksulluğu, Yoksullaşma ve Sermaye Birikimi", *Mülkiye* 33/262 (2009), 95.

²¹ Oğuz Onaran, *Çalışma Yaşamında Güdülenme Kuramları* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1981), 14.

²² Rabia Burcu Demirtürk vd., "Yoksulluk Düzeyinin Modellenmesi Üzerine Bir Araştırma", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 14/1 (2011), 32.

²³ International Development Association (IDA), "World Bank Group" (Erişim 01 Ocak 2021).

toplumsal göstergeleri kullanmak suretiyle çok yönlü bir yoksulluk endeksi geliştirmiştir. Ancak bu ve benzer çalışmalar yoksulluğun küresel anlamda bir sorun olmasını engelleyememiştir.²⁴

Faaliyet alanı içinde yoksullukla mücadeleyi öne çıkaran OXFAM²⁵ raporuna göre, 2020 yılı itibarıyla küresel ölçekte ayrılmış azınlığın serveti artarken diğer kesimin gelir düzeyi düşmekte ve aradaki uçurum büyümektedir. Öyle ki, 2019 raporuna göre sayıları 2153 olan dünya milyarderlerinin serveti, 4,6 milyar insanın sahip olduğu ekonomik güce karşılık gelmektedir.²⁶ Diğer bir ifadeyle zenginlerin sayısı azalıp servetleri artarken yoksulluk oranı ciddi anlamda yükselmektedir.

20. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren ortaya çıkan küreselleşme kavramına bağlı olarak yoksulluk kavramı, küreselleşme süreciyle ilişkilendirilmeye başlanmıştır.²⁷ Özellikle “küreselleşme olgusuna eleştirel yaklaşanlar, dünyadaki yoksul insan sayısının belli başlı bütün kıstaslara göre artış eğilimi içinde olduğuna ve önlem alınmadığı takdirde bu eğilimin yükseleceğine”²⁸ işaret etmektedirler.

Görüleceği üzere yoksulluk kavramı, bireyin ya da toplumun temel yaşamını devam ettiremeyecek düzeyde olmasından, yine bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyal, kültürel, ekonomik vb. refah imkânlarından yararlanamamasına kadar çok geniş bir yelpaze içinde değerlendirilebilen, ayrıca sosyolojik, psikolojik ve iktisadi yönleri itibarıyla farklı yaklaşımlar içeren, bireysel olduğu kadar kitlesel ve hatta küresel bir gerçeklik olarak insanlığın gündemindedir.

Aşağıda söz konusu probleme ilişkin akla gelen ilk çözüm yolu olarak sosyal yardımlaşma konusuna yer verilmektedir.

2. Sosyal Yardımlaşma

Sosyal yardımlaşma, *toplumsal bir yapı içinde yaşayan bireylerin, birbirlerinin temel ihtiyaçlarını giderme konusunda göstermiş oldukları dayanışma* şeklinde ifade edilebilir. Günümüzde ister geri kalmış ya da az gelişmiş ister gelişmiş toplumlarda olsun hemen her ülke için yoksulluk temel bir problem olarak görülmektedir. Elbette ekonomik açıdan yüksek seviyede yaşayan bir toplum ile kısıtlı imkânlarla yaşamını sürdürmek zorunda olan milletlerin temel ihtiyaç göstergeleri birbirinden farklı olacaktır.

Modern dünyanın en temel problemlerinden biri de artık küresel boyutlarda bir tehlike olarak kabul edilen yoksulluk ve mevcut yoksullar arasındaki eşitsizliğin gittikçe artan bir grafik çizmesidir.²⁹ Küreselleşme yanında bölgesel, toplumsal ve kişisel faktörler, söz konusu yoksulluk probleminin artmasında önemli rol oynamaktadır.³⁰ Diğer taraftan hem tarih-

²⁴ Rabihan Yüksel Arabacı, “Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi”, *Sosyal Güvenlik Dergisi* 9/1 (Haziran 2019), 124.

²⁵ Oxfam: Yoksulluk ve adaletsizliğin olmadığı bir gelecek oluşturma hedefiyle 90 ülkede 17 organizasyonun bir araya gelerek oluşturduğu uluslararası bir konfederasyondur. bk. Wikipedia, “Oxfam” (Erişim 02 Ocak 2021).

²⁶ Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (OXFAM), “2020 Eşitsizlik Raporu” (Erişim 02 Ocak 2021).

²⁷ Sipahi, “Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik Ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk”, 177.

²⁸ Mahmud Bilen vd., “Yoksulluk Sorunu Üzerine”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/10 (2005), 12.

²⁹ Global Multidimensional Poverty Index 2019 (OXFAM), “Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi” (Erişim 02 Ocak 2021).

³⁰ Hasan Işık Yazıcı, *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakıflarının Etkileri Köprübaşı İlçesi Örneği* (Trabzon: Avrasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 23.

224 | Osman Taştekin. Kur'ân'da İnfak Kavramı Bağlamında Sosyal Yardımlaşma

sel süreç içinde hem de günümüz dünyasında ülkeler ve hatta kıtalar arasındaki göç hareketlerinin temelinde de yoksulluğa çözüm arayışlarının öncelikli olarak yer aldığı unutulmamalıdır.³¹

Yoksulluğun bir sorun olarak müzminleşmesi, onu çözüme kavuşturulması gereken sosyal problemler arasında ilk sıraya taşımaktadır. Bu durumda öncelikli olarak akla gelen mücadele metodu, sosyal yardımlar veya sosyal yardımlaşma müesseseleridir. Günümüzde sosyal yardımlaşma anlayışı, yoksullukla mücadele politikaları bağlamında adından daha sıklıkla söz ettirir hale gelmiştir.³² “Yoksulluğun olumsuz etkilerinin farkında olan devletler, sahip oldukları kaynaklar ekseninde yoksulluğun toplumsal düzen üzerinde oluşturduğu olumsuzlukların üstesinden gelmeye yönelik sosyal politikaları hayata geçirmektedir.”³³ Ancak bu konuda beklenen oranda bir iyileştirmenin gerçekleştiği pek söylenemez. Zira geri kalmış Afrika ülkeleri veya savaşın yoğun olarak yaşandığı yoksul ülkelerde su ve yemek gibi en temel biyolojik ihtiyaçlarını karşılayamadığı için hayatını kaybeden çok sayıda insanın olduğu bilinmektedir.

Yoksulluğu engelleyerek insanlara azami yaşam standartlarını sunabilme konusunda sosyal yardımlaşmanın yapılmaya çalışıldığı faaliyetler genel olarak; a. Devlet politikaları bağlamında bakanlıklarca ve yine devlet kontrolündeki vakıflar ve derneklerle, b. Ülke içindeki yardımlaşma ve dayanışma vizyonu ve misyonu doğrultusunda kişilerin bir araya gelecek tesis ettikleri sivil toplum kurumlarınınca, c. Küresel ölçekte uluslararası faaliyet gösteren yardım konsorsiyumlarınca, d. Bireyin daha ziyade, sahip olduğu dini inancının bir gereği olarak manevi değerleri doğrultusunda ve içinde yaşadığı toplumdaki yakınlarından, komşularından vb. başlayarak kişisel olarak yürüttüğü yardımlaşma anlayışıyla sürdürülmektedir.

Sosyal yardımlaşma konusunda yukarıda bahsedilen seçeneklerin işlevleri bağlamında genel bir değerlendirme yapılacak olursa;

a. Devlet politikaları bağlamında bakanlıklarca ve yine devlet kontrolündeki vakıflarla yürütülen sosyal yardımlaşma daha ziyade ulusal bir anlayış çerçevesinde ve ülke içinde yaşayan bireylere yöneliktir. Türkiye’de Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın yürüttüğü sosyal yardımlaşma programı içinde; gıda, barınma, yakacak yardımları, eşini kaybetmiş kadınlara ve muhtaç asker ailelerine, çocuklarına, öksüz ve yetimlere yönelik nakdi destek, engelli ihtiyacı, eğitim, elektrik, kronik hastalık, çoklu doğum yardımları gibi çok sayıda alana hizmet verilmektedir.³⁴ Türkiye’deki sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları, 1920’de Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti olarak kurulan, 3 Mart 1924’te T. C. Vakıflar Genel Müdürlüğü adını alan devlet birimi tarafından denetlenmektedir. Vakıf müesseseleri, Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra kurumsallaşmış ve işlerliği devreye girmiştir. Genel olarak “şehrin bütününe ilgilendiren her türlü hizmet, cami, okul, kitaplık, hastane, han, çeşmeler, sebiller, imaretler, su getirme, bu tesislerin bakımı hatta bazen mezarlıklar vakıf kanalıyla yapılmıştır.”³⁵ Öyle ki 16. Yüzyıl itibarıyla Osmanlı toprakları *vakıf cenneti* olarak nitelendirilmektedir.³⁶ Tarihten gelen ve dini duygularla beslenen vakıf anlayışı günümüzde de sosyal yardımlaşma bağlamında üstüne düşen görevi yerine getirmeye devam etmektedir.

³¹ Murat Aygen, “Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Yaklaşımı Üzerine: Elazığ Örneği”, *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi* 4/8 (2016), 151.

³² Yılmaz Daşlı, “Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 19/2 (2018), 525.

³³ Muammer Salim, “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Kamusal Sosyal Yardımlar ve Bir Kurum İncelemesi: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”, *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal* 6/36 (2020), 1659.

³⁴ T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, “Sosyal Yardım Programlarımız” (Erişim 03 Ocak 2021).

³⁵ Doğan Kuban, “Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler”, *Vakıflar Dergisi* 7 (1968), 67.

³⁶ Güven Yiğit, *Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakıfları* (İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 10.

b. Yardımlaşma ve dayanışma misyonu doğrultusunda kişi ya da kurumların bir araya gelerek tesis ettikleri sivil toplum kuruluşları da yoksullukla mücadelede etkin rol oynamaktadırlar. “Sosyal yardım her ne kadar ilk bakışta devletin üstlendiği bir yükümlülük olarak görülse de toplumsal mahiyetleri dikkate alındığında, toplumun bütün kesimlerini ilgilendiren, onların sorumluluk bilinciyle hareket etmek zorunda olduğu sosyolojik bir gerçektir.”³⁷ Bu bağlamda tümü olmasa da birçok sivil toplum kuruluşu, devletin sosyal yardım ve dayanışmadaki hizmetlerinde destek olmak ve yükünü azaltma noktasında önemli bir görevi ifa etmektedir. Sözelimi kökü cumhuriyet öncesi döneme dayanan Kızılay, toplum yararına faaliyet gösteren yarı resmi bir sivil toplum kuruluşudur. Yine kurban ibadetinin, ülke dışındaki fakir Müslümanların yaşadığı topraklarda gerçekleşmesine aracılık eden veya suya erişimde yoksunluk yaşayan memleketlerde su kuyuları açmak suretiyle insanların en temel ihtiyacı olan suyla buluşmasını sağlayan hayır dernekleri de sivil toplum kuruluşları kapsamında olup sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın ülke sınırları dışına yayılması noktasında aktif rol üstlenmektedirler.

Türkiye’de sosyal yardım faaliyetlerinin en temel özelliklerinden biri hem devletin hem de sivil toplum kuruluşlarının birbirlerini destekler nitelikte çalışmalarınıdır. Diğer bir ifadeyle dünyadaki birçok uygulamadan farklı olarak kamu ve sivil toplum kuruluşları sosyal yardım alanında faaliyetlerde bulunmaktadır. Buradaki en önemli ayrıntılardan biri sivil toplum kuruluşlarının devletten mali destek almadan ülke bütününde sosyal yardım etkinlikleri yapmasıdır. Bu bağlamda bazı sivil toplum kuruluşları ülke geneline yönelik uygulamalar yaparken, bazı mahalli sivil toplum kuruluşları sadece kendi yerel bölgesine sosyal yardım faaliyetleri yürütmektedir.³⁸

c. Küresel ölçekte, uluslararası faaliyet gösteren yardım kuruluşları yoksullukla mücadele, sosyal yardımlaşma ve dayanışma konusunda faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu isim ve vizyonla etkinliklerini yürütmektedir.

Kısa adı UNICEF olan Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, muhtaç durumdaki çocuklara ve ailelere insani yardım noktasında kritik bir görev üstlenmiştir. UNICEF 2013 yılından bu yana hemen yarısı çocuk olmak üzere yaklaşık üç milyon Suriyeli mültecinin ihtiyaçlarının karşılanmasında Türkiye Hükümetini desteklemektedir.³⁹

OCHA (İnsani İşler Koordinasyon Ofisi), milliyet, din, dil ve ırk ayırımı gözetmeksizin ihtiyaç sahiplerine yardım etmek için insani yardımı harekete geçirmektedir.⁴⁰

WFP (Dünya Gıda Programı), temel olarak dünyada açlık çeken yoksulların beslenmesini, açlık ve fakirlik döngüsünü kırmaya yardımcı olmayı, bu amaçla acil haller ve kalkınma projelerinin yürütülebilmesi için gıda yardımında bulunmayı kuruluş hedefi olarak belirlemiştir.⁴¹

WBG (Dünya Bankası Grubu), yoksullukla ilgili mücadelesini, “Dünya Bankası Grubu, tüm boyutlarıyla yoksullukla mücadele etmeye kararlıdır. Hükümetlerin ülkelerindeki yoksullara yardımcı olabilecek sağlam politikalar geliştirmelerine yardımcı olmak için en son verileri ve analizleri kullanıyoruz. Yatırımlarımızı, yaşamları iyileştirmek için kritik olan alanlara odaklıyoruz.”⁴² şeklinde ifade etmektedir.

³⁷ Adem Ceren-Tevfik Erdem, “Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamaları”, *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergi* 2/1 (Aralık 2018), 9.

³⁸ Murat Şentürk, “Türkiye’de Kamunun ve STK’ların Sosyal Yardım Uygulamaları: Yeni Eğilimler ve İhtiyaçlar”, *Sosyoloji Dergisi* 28 (2014), 290.

³⁹ United Nations International Children’s Emergency Fund (UNICEF), “Türkiye’de İnsani Yardımlar” (Erişim 04 Ocak 2021).

⁴⁰ Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA), “OCHA Görev ve Yetkileri” (Erişim 04 Ocak 2021).

⁴¹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Dünya Gıda Programı” (Erişim 04 Ocak 2021).

⁴² The World Bank, “Poverty” (Erişim 04 Ocak 2021).

d. Bireyin daha ziyade, sahip olduğu dini inancının bir gereği olarak kendi manevi değerleri doğrultusunda ve içinde yaşadığı toplumdaki yakınlarından, komşularından vb. başlayarak kişisel olarak yürüttüğü yardımlaşmalar da diğer bir sosyal dayanışma yoludur.

Aslında semavi olsun olmasın hemen her dini yapının özünde müntesiplerine yardımlaşma ve dayanışma çağrısı yaptığı görülebilmektedir. Sözelimi Hinduizm'de ruhani anlamda yükselmeyi, saflaşmayı ve temizlenmeyi ifade eden hayırseverlik ve sadakaya (*dana*) özellikle önem verilmektedir. Cömertlik (*atikhi-satkara*) toplumsal yaşamın temel bir ögesi olarak kabul edilmektedir. Budizm'de bireyin önce kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını gidermesi gerekmektedir. Budist bir kişi inancı gereği sahip olduğu servetini başkalarıyla paylaşmakla yükümlüdür. Sadaka, manevi ve toplumsal bağların güçlendirilmesi ve kişisel tüm faaliyetleri etkileyen manevi bir haz yaşatması, düşmanlığı önlemesi açısından büyük bir önem taşımaktadır.⁴³

İslam haricindeki semavi dinler olan Yahudilik ve Hristiyanlık'ta da yardımlaşmanın dini manada anlamlı ve değerli olduğuna vurgu yapılmaktadır. Sözelimi Yahudiliğin önem verdiği ahlaki değerler arasında sadece kendi milletlerine yönelik olsa da yardımlaşmanın önemli bir yeri bulunmaktadır.⁴⁴

"Elinden geldikçe iyiliğe hakkı olanlardan iyiliği esirgeme. Elinde varken komşuna: 'Bugün git, yarın gel. O zaman veririm' deme",⁴⁵"Kardeşin fakir düşerde senin yanında kudretsiz kalırsa, ona yardım edeceksin",⁴⁶"Eli açık olan daha çok kazanır. Hak yiyenin sonu ise yoksulluktur."⁴⁷

şeklindeki Tevrat âyetleri, cömert olma, yoksula yardım etme gibi konularda hüküm içerdiğini göstermektedir.

Semavi bir din olma özelliği taşıyan Hristiyanlık da hem faiz yasaklanmakta hem de mağdur durumda olanlara yardımlaşmayı önermektedir.⁴⁸

"Ama ziyafet verdiğin zaman yoksulları, kötürümleri, sakatları, körleri çağır",⁴⁹"Neyin varsa sat, parasını yoksullara ver. Böylece gökte hazinen olur",⁵⁰"Yoksullar her zaman aranızdadır, dilediğiniz zaman onlara yardım edebilirsiniz",⁵¹"Ya Rab! İşte malımın yarısını yoksullara veriyorum."⁵²

Tevrat ve İncil'de bunlara benzer başka âyetler bulmak mümkündür. Bu çalışmanın temel çerçevesini, Kur'ân'da infak kavramı ekseninde sosyal yardımlaşma olgusu oluşturduğundan aşağıda infak ve onunla ilgili diğer kavramları da kapsayan âyetlere yer verilecek ve genel bir değerlendirme yapılacaktır. Ancak yardımın yaşlılık, engellilik, hastalık vs. gibi sürekli bakımı gerektiren durumlar dışında dikkatli yapılması, geçici olması gerektiği unutulmamalıdır. Zira asıl olan insanın emeği ve gücü ile kazanması olup İslam da bunu teşvik etmektedir. Devletin ve toplumun bu noktada insanlara imkân sağlaması da beşeri sorumluluk olarak değerlendirilmelidir. Aksi halde birtakım istismarların ortaya çıkması, üretimin düşmesi ve buna bağlı olarak insani ilişkilerin olumsuz etkilenmesi gibi durumlar görülebilecektir.

⁴³ Cihat Şeker, "Yahudilikte Sadaka", *Marife* 14/3 (2014), 86.

⁴⁴ Hüsamettin Erdem, "Dini Ahlak ve İlahi Dinlerden Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık'daki Bazı Ahlaki Meselelere Mukayeseli Bir Yaklaşım", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1990), 241.

⁴⁵ *Kutsal Kitap-Eski ve Yeni Antlaşma Tevrat, Zebur, İncil* (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2016), Süleyman'ın Özdeyişleri 27/28.

⁴⁶ Leveller 25/35-36.

⁴⁷ Özdeyişler 11/24-25.

⁴⁸ Sema Ülkü, "Üç Semavî Dine Ait Prensiplerin Muhasebe Biliminin Oluşumu Üzerindeki Muhtemel Etkileri", *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2015), 180.

⁴⁹ Luka 14/13.

⁵⁰ Markos 10/21.

⁵¹ Markos, 14/7.

⁵² Luka 19/8.

3. Etimolojik Açından İnfak

İnfak sözcüğü Arapçadaki lügat anlamı itibariyle *bitip tükenmek, tüketmek, yoksullaştırmak, harcama yapmak, noksanlaşmak*⁵³ gibi manalar dışında *elinde var olan bir şeyi başkasına verme, malından harcama yapma, sadaka verme*⁵⁴ anlamlarına da gelmektedir. İstilahtan olarak infak; “İnsanın, Allah’ın kendisine bahşettiği açık ve kapalı bütün nimetlerden yaptığı her türlü yardım”⁵⁵ ya da “Allah’ın hoşnutluğunu elde etme amacıyla kişinin kendi servetinden harcama yapması, muhtaçlara aynî ve nakdî yardımda bulunması”⁵⁶ şeklinde tanımlanabilmektedir. Ancak ifade etmek gerekir ki infak kavramı, her ne kadar maddi anlamda öne çıkan bir ibadet olarak dikkati çekse de ahlaki, siyasi, hukuki yönleri de olan oldukça geniş bir anlam yelpazesine sahiptir.⁵⁷

Kur’ân’da, *infak* sözcüğü, âyetlerde de görüleceği üzere harcama, yardımlaşma ve dayanışma konularının hepsini doğrudan ilgilendiren kapsayıcı bir kavramdır.⁵⁸ Her ne kadar *i’ta, it’am, îsâr* ilgili bazı kelimeler infak kelimesinin anlam çerçevesiyle ilişkilendirilebilse de⁵⁹ özellikle zekât ve sadaka şeklinde Kur’ân’da geçen sözcüklerin, infak çatısı altında değerlendirilmesi gerekmektedir. İnfak genel olarak hem maddi hem de manevi anlamda vermeyi, yardım etmeyi, paylaşmayı vs. kapsamı içine alırken zekât ve sadaka bu davranış içinde daha özel ameller konumunda değerlendirilmektedir.

4. Kur’ân Âyetleri Işığında İnfak

Kur’ân sadece bireysel iman ve ibadetler konusunda emir ve yasaklar içermeyip müminlere sosyal hayatın düzenlenmesi noktasında bir takım toplumsal sorumluluklar da yüklemektedir. Söz konusu onlarca sosyal sorumluluk arasında en fazla dikkati çeken hususlardan biri *infak* konusudur. Aslında inananlar zaman-mekân gözetmeyen ve süreklilik arz eden infak emrini bir miktar geri plana almışlar, onun bir cüzü olan zekât ibadetini ise farziyetine bağlı olarak daha ziyade öncelemişlerdir. Bilinmelidir ki, zekât, sadaka, fitre, fideye şeklinde isimlendirilen ibadetlerin hepsi de infak kavramı kapsamı içinde yer almaktadır.

İnsan evladının sahip olduğunu zannettiği her şeyin sahibi gerçekte Allah’tır. O, evrendeki her şeyin sahibidir. Dilediğine dilediği kadar vermektedir.⁶⁰ Allah, Zatını nitelerken de “*göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah..*”⁶¹ âyetinde olduğu gibi bu gerçeğe vurgu yapmaktadır. “Allah’ın canlılara yeme içme ve başka hususlarda yararlanmak üzere

⁵³ Mecdüddin Ebu Tahir Muhammed b. Ya’kub el-Firûzâbâdî, “İnfak”, *Kamûs Tercemesi-Okyânûs’l-Basîfti Tercemeti-l-Kamusi’l-Muhît*, nşr. Rizeli Hasan Hilmi Efendi, çev. Ahmed Asım, (İstanbul: Bahriye Matbaası, 1305), 3/1020.

⁵⁴ Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, “*nfk*”, *Lisânü’l-Arab*, (Beyrut: Dâru Sâdır, 1414), 10/358.

⁵⁵ Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed Beyzâvî, *Envârü’t-tenzil ve Esrârü’t-te’vil*, (İstanbul: Sirket-i Sahafiye-i Osmâniye, 1886), 1/23.

⁵⁶ Mustafa Çağrı, “İnfak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 22/289-220.

⁵⁷ Mehmet Aziz Yaşar, “Fıkhi Açından İnfak”, *Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities* 7/2 (2020), 43.

⁵⁸ Ali Rıza Gül, “Kur’ân’daki İnfak Kavramının Anlam Yelpazesi”, *Dini Araştırmalar* 8/22 (2005), 240.

⁵⁹ Ayhan Kaya, *Kur’ân’da İnfak Kavramı* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 47-79.

⁶⁰ *Son İlahi Mesaj Kur’ân ve Açıklamalı Meali*, çev. Hüseyin Peker (Samsun: Ceylan Ofset, 2009), Âl-i İmrân 3/26.

⁶¹ *Kur’ân-ı Kerim Meali*, çev. Mustafa Öztürk (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012), eş-Şûrâ 42/53.

228 | Osman Taştekin. Kur'ân'da İnfak Kavramı Bağlamında Sosyal Yardımlaşma

verdiği her şeyi ifade eden⁶² rızık konusunda da Kur'ân'ın hükmü açıktır. Rızık veren⁶³ ve kuluna verdiği rızıktan infak etmesini isteyen Allah'tır.⁶⁴ O, dünya hayatını bir sınav yeri kılmasına bağlı olarak dilediği kullarına rızık bol bol vermekte, bazı kullarının rızıkını da kısmaktadır.⁶⁵ İyi durumda olanlar rızıklarını elleri altındakilerle paylaşmak suretiyle onları kendileriyle eşit hale getirmeye çalışmalıdırlar.⁶⁶ Tüm mülkün sahibi Allah'tır ve kul, O'nun verdiği rızık sahibi değil emanetçisidir. Bu nedenle kendisine verilen emanetten Allah yolunda, O'nun rızasını gözeterek harcama yapması dünyevi hayatta tabii tutulduğu sınavın bir parçasıdır.⁶⁷ Yerlerin ve göklerin ezeli ve ebedi tek mirasçısı Allah olduğu halde kulun emanetçisi olduğu mal ve mülkten harcama yapmamasını Kur'ân şaşkırtıcı bulmaktadır.⁶⁸ Nimetleri sonsuz, cömertliği sınırsız olan Allah'ın bizatihi kendisi infak edendir.⁶⁹ Mümin rızıklandırılma konusunda Rabbine tevekkül etmeli, sadece geçici dünya hayatında değil ebedi âlem olan ahiret hayatında da rızıklandırılanlar arasında olmak için gayret sarf etmelidir.

İnfak, müminin temel özellikleri arasındadır.⁷⁰ İnananların nitelikleri içinde dikkat çekilen hususlardan biri Allah'ın lütfettiği mal, mülk ve paradan Allah rızasını gözeterek infak etmeleridir. İnfak, kulun hakkı olup Allah'ın kullarına bir ikramıdır.⁷¹ Müminler, yardımlarını gece-gündüz, gizli-açık bir şekilde Allah'ın rızasını gözeterek yapmalı,⁷² darlıkta ve bollukta muhtaçlara infak etmelidirler.⁷³ Onlar, ibadet olarak namaz kılma ve kendilerine verilen rızıktan infak etme,⁷⁴ kötülüğü iyilikle savuşturma,⁷⁵ özelliklerine sahiptirler.

Yine cenneti hak edecek olan müminlerin özelliklerinden bahsedilirken onların; a. Allah'a ibadet için geceleri az uydukları, b. Seher vakitlerinde Allah'tan af diledikleri, c. Yardım isteyen-istemeyen ihtiyaç sahipleri için mallarından pay ayırdıkları ifade edilmektedir.⁷⁶ Onlar, gecelerin sessizliğinde yataklarından kalkarak korku ve ümitle Rablerine yalvarırlar ve Rablerinin kendilerine verdiği mal ve mülkten Allah yolunda harcarlar. Hiçbir dostluğun, alışverişin ve şefaatin fayda vermeyeceği hesap günü gelmeden önce Allah'ın lütfettiklerinden infak ederler.⁷⁷ Bilirler ki, yardıma muhtaç yoksuların, daha iyi durumda olanların mallarında hakları ve payları vardır.⁷⁸ Dolayısıyla Allah'ın rızasını kazanmış bir kul olabilmenin en önemli yollarından biri de infak emrini gereğince anlamaktan ve bunu davranışlara yansıtılmaktan geçmektedir.

Karşılık beklemeden fakire yardım eden, mallarından Allah yolunda harcayanlar,⁷⁹ O'nun katında mükâfata layık görüleceklerdir. Öyle kullar vardır ki, kendileri muhtaç olduğu halde kendilerinden önce yoksul, yetim ve esirleri doyururlar. Bunu yaparken de içlerinden "Biz sizi sadece Allah rızası için doyuruyoruz. Sizden herhangi bir karşılık ve teşekkür

⁶² Şerafettin Gölcük, "Rızık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2008), 35/73-74.

⁶³ Sebe' 34/39.

⁶⁴ el-Bakara 2/254.

⁶⁵ er-Ra'd 13/26; el-İsrâ 17/30; el-Ankebût 29/62; Sebe' 34/39.

⁶⁶ en-Nahl 16/71.

⁶⁷ Hâdîd 57/7.

⁶⁸ el-Hâdîd 57/10.

⁶⁹ el-Mâide 5/64.

⁷⁰ el-Bakara 2/3.

⁷¹ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, çev. Sadreddin Gümüş-Nedim Yılmaz (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 1/43.

⁷² el-Bakara 2/274; R'ad 13/22.

⁷³ Âl-i İmrân 3/134.

⁷⁴ el-Enfâl 8/3; Hac 22/35.

⁷⁵ el-Kasas 28/54.

⁷⁶ ez-Zâriyât 51/17-19; Benzer bir âyet meali için bk. Âl-i İmrân 3/17.

⁷⁷ el-Bakara 2/254; İbrâhîm 14/31.

⁷⁸ Meâric 70/24-28.

⁷⁹ Hâdîd 57/18.

beklemiyoruz. Biz sadece dehşetli hesap gününde Rabbimizden korkuyoruz"⁸⁰ derler. Allah sevgisini derinden taşıyanlar, ahirete gereği gibi inanıp onun şiddetini dünyada iken hissedenerler ve kendilerine vaat edilen cennete duydukları özlemi samimiyetle yaşayanlar, dünya nimetlerinden feragat edip Allah'ın rızasını kazanmayı ve kendilerine verilecek mükâfatı öncelikle görmektedirler.

Kur'ân, gerçek dindarlık ve iyilik ölçütlerini ortaya koyarken infaka da yer vermektedir.⁸¹ Ancak infakın Allah katında geçerli olabilmesinin en temel şartı 'Allah'ın rızasının gözetilerek yapılmasıdır.⁸² Mümin çevresindeki insanlardan övgü almak, beşeri bir ödülle mükâfatlandırılmak ya da bazı insanlara yaranmak ve onları memnun etmek için infak etmez.⁸³ Gerçek dindarlık ve iyilik için kulun, Allah'ın kendisine rızık olarak verdiği malından isteyerek ve Allah'ın rızasını gözeterek akrabalarına, yetimlere, fakir kimselere, yolda kalmış olanlara, yardım için el açanlara, köle ya da esirleri esaretten kurtarmaya harcama yapması gerekmektedir.⁸⁴ Zira inananlar sevip değer verdikleri mallarını, Allah'ın rızasını gözeterek hayırlı işlerde harcamadıkça gerçek anlamda iyiliğe ve dindarlığa erişemeyeceklerdir.⁸⁵ Kimlere infakta bulunulacağını bildirilen bir başka âyette, ana-babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara sıralaması yapılmaktadır.⁸⁶ Kur'ân, varisler içinde yer almasa da miras dağıtım esnasında orada bulunan uzak akrabalara, yoksullara, yetimlere az çok bir şeyler verilmesini, güzel sözler söyleyerek gönüllerinin hoş edilmesini istemektedir.⁸⁷ Kendilerini Allah yoluna adanmaları nedeniyle kazançları olmayan, istemekten utandıkları için zengin zannedilen ancak dikkat edildiğinde simalarından tanınan kimseler infak edilmesi gerekenler arasında zikredilmektedir.⁸⁸ Âyet, iman sahibi muhacirler özelinde inzal olmuş olsa da zorunluluk ya da başka engellerden dolayı çalışmayan ancak erdemli oluşlarından dolayı yardım istemekten utanan tüm müminleri kapsamaktadır.⁸⁹ İhtiyaç sahiplerinin belirlenmesinde, onların dış görünüşleri bazen yanıltıcı olabilir. Onurlarının zedelenmesini istemeyen yoksul kişiler ihtiyaçlarını aşikâr etmekten kaçınabilirler. Bu durumda servet sahibi müminler ferasetli davranıp zahiren muhtaç gibi görünmeyen bu tür kimseleri kollamalı ve gözetmelidirler.

Genel anlamda *harcama yapmak* olarak ifade edilen infakın, Allah yolunda ve rızasını kazanmaya yönelik olması gerekmektedir.⁹⁰ Buna göre mallarını Allah yolunda harcayanlar elde edecekleri mükâfat bakımından bir tohum tanesine benzetilmektedir. Her bir taneden yedi başak, her bir başaktan da yüz tohum çıkmaktadır.⁹¹ Âyette, tasaddukta bulunan kişi çiftçiye, infak ise tohuma benzetilmiştir. Allah bu şekilde her bir sadakaya karşılık yedi yüz sevap vaat etmektedir.⁹² Bu kişilerin infakları, yüksek ve korunaklı bir yerde bulunan, toprağı verimli bir bahçeye benzetilmektedir. Bu bahçeye bol yağmur yağdığında iki kat mahsul vermektedir. Üstelik yağmurun hafif çiselemesi halinde bile topraktan ürün elde edebilmek mümkündür.⁹³ Dolayısıyla müminler, az demeden Allah yolunda infaklarına devam etmelidirler.

⁸⁰ el-İnsân 76/8-10.

⁸¹ el-Bakara 2/177.

⁸² el-Bakara 2/272.

⁸³ Seyyid Kutub, *Fızıl-il Kur'ân*, çev. İsmail Hakkı Şengüler vd. (İstanbul: Hikmet Yayınları, 1971), 2/100.

⁸⁴ el-Bakara 2/177.

⁸⁵ Âl-i İmrân 3/92.

⁸⁶ el-Bakara 2/215.

⁸⁷ en-Nisâ 4/8.

⁸⁸ el-Bakara 2/273.

⁸⁹ Kutub, *Fızıl-il Kur'ân*, 2/101.

⁹⁰ el-Bakara 2/195.

⁹¹ el-Bakara 2/261.

⁹² KâdîBeydâvî, *Muhtasar Beydâvî Tefsiri-Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, çev. Şadi Eren (İstanbul: Sel-sebil Yayınları, 2011), 1/324.

⁹³ el-Bakara 2/265.

230 | Osman Taştekin. Kur'ân'da İnfak Kavramı Bağlamında Sosyal Yardımlaşma

İnfak, birçok insanın hayatta iken değerini tam olarak anlayamadığı mükâfatı emsalsiz olan bir ibadettir. Nitekim ilgili âyette,

“Size verdiğimiz maldan mülkten Allah yolunda harcayın. Aksi halde ölüm gelip çatınca 'Rabbim! Bana biraz daha süre versen de fakir-fukaraya yardım etmek gibi Seni razı edecek işler yapsam ve böylece hayırlı/faziletli kullarımdan olsam' diye yalvarıp yakarmanın hiçbir faydası olmaz.”⁹⁴

buyrulmaktadır. Mal ve evlat sevgisi, kişiyi Allah yolunda harcama yapmaktan alıkoymamalıdır.⁹⁵ Gelecekte sunulan bu tür sahneler, infak ibadetinin kul için ne derece kurtarıcı olduğunun bilgisini vermesi açısından önemlidir.

Kur'ân, yardım isteyen kimselere infak edecek güç bulunamazsa, onlara güzel sözler söyleyerek gönüllerini almanın gerektiğini haber vermektedir.⁹⁶ İnfak hususunda cimrilik yapanlar, kendi aleyhlerine çalışmakta olup⁹⁷ mallarının ve paralarının kendilerine hayır getireceğini düşünmemelidirler. Dünya hayatında servetleriyle ve canlarıyla sınanacaklarını⁹⁸ dikkate almayanların geçici zenginlikleri hesap günü yaşayacakları sıkıntıların nedenlerinden olacaktır. Cimriliklerine bağlı olarak Allah yolunda harcamadıkları mal ve mülkleri bir vebal olarak cezalandırılmalarına sebep olacaktır.⁹⁹ Müşriklere, Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden yoksullara verin denildiğinde onlar, “sizin iddianıza göre dilediği takdirde kendilerini Allah'ın rızıklandıracağı kişileri biz mi doyuralım”¹⁰⁰ şeklinde bir tür istihza ile karşılık vermektedirler. İnanmış gibi görünerek müminlere yakınlaşan ikiyüzlü insanlar, yerde ve göklerdeki tüm zenginliğin Allah'a ait olduğu gerçeğini hesaba katmayarak Müslümanların güçlenmemesi ve dağılıp gitmeleri için onlara maddi yardım yapılmasına engel olurlar.¹⁰¹ Aslında infak, kulun tamahkârlık ve bencillikten kurtulmasına vesile olan bir ibadettir. İnsan bu tür nefsanî tutkularından kurtulabilir ve Allah yolunda onu rızasını kazanabilmek için infak ederse kurtuluşa erenler arasında yer alacaktır.¹⁰² İnfak konusunda bencilliği aşmak Kur'ân'da sarp bir yokuşu aşmaya benzetilmektedir.¹⁰³ Bu engeli aşabilmenin fiili yolu ise köleyi özgürlüğüne kavuşturmak veya açlığın yaygın olduğu zamanlarda akrabadan olan yetimi, öksüzü ve muhtaç durumda olan yoksulu doyurmak olarak gösterilmektedir.¹⁰⁴ Cimrilik her ne kadar insanın genel bir özelliği olarak belirtilmişse de samimi müminler, nefisleriyle olan mücadelelerini daha rahat kazanarak Allah'ın hoş görmediği bencillikten kurtulabilirler ve Allah'ı inkâr edenlerin aksine kendilerine verilen mal ve mülkten infak ederek sorumluluklarını yerine getirirler.

Kur'ân infakı Allah'a borç vermek olarak addetmektedir.¹⁰⁵ Allah'a borç vermek şeklindeki ifade, âyette geçen *karz-ı hasen'e* karşılık gelmektedir. İnfakın *karz-ı hasen* niteliği taşıyabilmesi için de kişinin kendi isteğiyle olması, Allah'ın rızasının gözetilmesi, malın değerlisinin verilmesi, kişi muhtaç olduğunda bile yoksula infak edebilmesi, olabildiğince gizli verilmesi, gösteriş niyeti taşımaması, verilen çok olsa bile az kabul edilmesi şeklinde şartlar gereklidir.¹⁰⁶ Allah, infakı kendisine verilen bir borç olarak ifade etmekle hem mülkün sahibi ve evrende var olan her şeyin yaratıcısı olan mutlak bir güce borç vermenin azametini hem de karşılığının kat be kat alınacağı noktasında güçlü bir güvence vermektedir.

⁹⁴ el-Münâfikûn 63/10.

⁹⁵ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkindî, *Tevîlatü'l-Kur'ân Ter-cümesi*, çev. Kemal Sandıkçı-Yusuf Şevki Yavuz (İstanbul: Ensar Yayınları, 2019), 15/188-189.

⁹⁶ el-İsrâ 17/26-29.

⁹⁷ Muhammed 47/38.

⁹⁸ Âl-i İmrân 3/186.

⁹⁹ Âl-i İmrân 3/180.

¹⁰⁰ Yâsîn 36/47.

¹⁰¹ el-Münâfikûn 63/7.

¹⁰² et-Tegâbün 64/16.

¹⁰³ el-Beled 90/11-12.

¹⁰⁴ el-Beled 90/13-17.

¹⁰⁵ el-Hadîd 57/11, 18; et-Tegâbün 64/17.

¹⁰⁶ Konyalı Mehmed Vehbi, *Büyük Kur'ân Tefsiri Hulâsat'ül Beyân fi Tefsir'il Kur'ân* (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1966) 14/5768-5769.

Allah yolunda her ne infak edilirse O, bunu bilmekte olup karşılığını mutlaka verecektir. Kendilerine rızık olarak verilenlerden infak etmeyenler ise hem kendilerine hem de topluma zarar verecekler ve azaptan kurtulmalarını sağlayacak bir kimse bulamayacaklardır.¹⁰⁷ Allah için infakta bulunanların mükâfatları eksiksiz olarak verilecek ve onlar asla haksızlığa uğramayacaklardır.¹⁰⁸ Kur'ân'a hakkıyla uyan namazı gereği gibi kılan ve kendilerine verilen rızıktan açık-gizli hayır işlerinde harcayan kişiler hiç bitmeyecek bir kazanç elde ettiklerinden emin olmalıdırlar. Allah bu kullarının karşılığını, hak ettiklerinden daha fazlasıyla verecektir.¹⁰⁹ İster cihat ister muhtaca yönelik yapılsın Allah yolundaki harcamaların karşılıkları ahirette ve dünyada tastamam olarak verilecektir.¹¹⁰ İnfak hem harcama yapanın hem de içinde yaşadığı toplumun yararına olup dünyada olduğu gibi ve ahiret gününün saadetine de yönelik bir ibadet olma özelliği taşımaktadır.

Kur'ân'da infakın ne ölçüde yapılacağı konusunda kesin bir kıstas belirtilmemekle birlikte ihtiyaçtan artakalan miktarın, infak edeni sıkıntıya düşürmeyecek şekilde, kişinin gönlünün elverdiği oranda yapılması istenmektedir.¹¹¹ Diğer bir âyette ise müminlerin Allah yolunda az ya da çok, küçük ya da büyük yaptıkları her türlü infakın bir karşılığı olacağı müjdelenmektedir.¹¹² Şeytan, inananları fakirliğe düşecekleri korkusu vermek suretiyle kandırmaya çalışmakta ve onları çirkin davranışlara yönlendirmektedir.¹¹³ Âyet, şeytanın infaki engellemede etkin bir rolünün olduğunu göstermektedir. Ayrıca o, insanı fakirlikle korkutmak suretiyle Allah ile kul arasındaki bağın kopmasını ve Allah'a isyanı istemektedir.¹¹⁴ Ancak müminler bu tuzağa düşmemelidirler. Zira malından infak eden her mümin aslında kendine yatırım yapmaktadır ve Allah rızasına yönelik harcamalarının mükâfatı mutlaka verilecek ve onlara asla haksızlık yapılmayacaktır.¹¹⁵ İnfak edenlerin karşılığını Allah katında bulmaması mümkün değildir. Onlara ecirleri eksiksiz olarak verilecektir. Aksi durum zulüm olur ki Allah asla zalim değildir.¹¹⁶ Dolayısıyla mümin gerçekte Allah'ın mülkü olan ve kendisine emanet olarak verilen serveti infak etme konusunda şeytanın kışkırtmasına kanmamalı, Allah yolunda harcadıklarının bir karşılığı olacağı hususunda asla şüpheye düşmemelidir.

Kur'ân'daki "Ekonomik durumu iyi olan, durumuna göre harcasın! Geliri kısıtlı olan kimse de, Allah'ın kendisine verdiğiine uygun harcama yapsın! Allah, kişiye verdiğiinden fazlasıyla onu sorumlu tutmayacaktır."¹¹⁷ âyeti, özelde evliliğin sona ermesine ilişkin bir konuyu düzenleme bağlamında olsa da genel anlamda infak ve buna ilişkin yükümlük hususunda da önemli ilke ve ikazlar ihtiva etmektedir. Bu durumda zekât, nafaka vb. dini vebeler, kişinin malik olduğu ekonomik imkânlardan bağımsız düşünülmemelidir.¹¹⁸ Diğer bir ifadeyle bu tür harcamalarda da infak edenin mağdur olmayacağı bir dengenin ve ölçünün gözetilmesi gerekmektedir.

Kur'ân infakta bulunurken uyulması gereken kuralları da belirlemektedir. Buna göre yapılan yardımın başa kakılmaması ve fakirlerin incitilmemesi gerekmektedir. Böyle davranmaları halinde inananlar azap korkusu hissetmeyecekler, hüznün yaşamayacaklardır.¹¹⁹ Bir

¹⁰⁷ el-Bakara 2/270.

¹⁰⁸ el-Enfâl 8/60.

¹⁰⁹ Fâtır 35/29-30.

¹¹⁰ Fahrüddîn er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihi'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım vd., (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002), 11/353.

¹¹¹ el-Bakara 2/219.

¹¹² et-Tevbe 9/121.

¹¹³ el-Bakara 2/268.

¹¹⁴ İmam Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. Mehmet Beşir Eryarsoy (İstanbul: Buruc Yayınları, 2001), 3/556.

¹¹⁵ el-Bakara 2/272.

¹¹⁶ Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 3/571.

¹¹⁷ et-Talâk 65/7.

¹¹⁸ Hayreddin Karaman vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Medl Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 5/394.

¹¹⁹ el-Bakara 2/262.

232 | Osman Taştekin. Kur'ân'da İnfak Kavramı Bağlamında Sosyal Yardımlaşma

sonraki âyette, gönül alan tatlı bir sözün ve hoşgörünün başa kalkılan yardımdan daha hayırlı olduğu ifade edilmektedir.¹²⁰ Müminler, Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları halde gösteriş olsun diye yardımda bulunan ve sonra da yaptıklarını onların başına kalkan, duygularını inciten kimseler olmamaları yönünde uyarılmaktadırlar. Böyle davranılması hali, bir kaya parçası üzerinde bulunan toprağa yağın yağmur sonucu, toprağın gidip sadece kayanın kalması benzetmesiyle anlatılmaktadır.¹²¹ Diğer bir ifadeyle gösteriş ya da kişisel çıkar amacıyla yapılan infakin hiçbir değeri bulunmamaktadır. Mallarını sırf gösteriş olsun diye infak edenler sadece kâfirlerdir. Onlar iman ederek kendilerine verilen maldan gösterişe kaçmadan infak etmiş olsalardı bir şey kaybetmeyecekleri gibi kazançlı da çıkacaklardı.¹²² Oysa Allah'a ve hesap gününe inanmayanların harcamalarının bir karşılığı bulunmamaktadır. Onlar yeryüzünün tüm zenginliğine hatta bir misline daha sahip olsalar ve bunların hepsini hesap günü azaptan kurtulmak için fidye olarak verseler de bu onlardan kabul edilmeyecektir.¹²³ Zaten onların temel karakterleri, yetimi horlamaları ve itip kalkmaları, yoksulları doyurmaya kalkmadıkları gibi bu konuda herhangi bir teşvikte bulunmamaları üzerinedir.¹²⁴ Münafıkların da gönüllü ya da gönülsüz yapacakları harcamaların, Allah'ı ve elçisini inkâr etmeleri, söz konusu infaki zoraki yapmalarına bağlı olarak asla karşılığı olmayacaktır.¹²⁵ Âyet, savaşa katılmak istemeyen ancak malıyla katkıda bulunabilirim diyen münafıklar hakkında indirilmiştir. Onlardan infakin kabul edilmemesi mallarının da alınmayacağı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla her ne kadar mallarını teklif etmiş olsalar da Allah'tan bir mükâfat alamayacaklardır.¹²⁶ İnfakin kabulündeki temel şart, samimi bir iman ile Allah'a teslimiyet ve gerek mal ve gerekse can ile Allah yolunda mücadele etmektir.

Kur'ân'a göre, insanların bir kısmı Allah yolunda yapacağı harcamayı, karşılığı olmayan mali bir yük ve zarar olarak değerlendirmenin ötesinde, müminlerin başına bir sıkıntı ve bela gelmesini de beklemektedirler. Diğer taraftan müminler, infaklarını Allah'a ve elçisine yakınlaşma vesilesi olarak görürler. Dolayısıyla Allah da onlara rahmet ve şefkatini esirgeyecektir.¹²⁷ İçten inanmayan bazı kişiler, Hz. Peygamberin vefatıyla birlikte, müminlerin güç kaybedeceğini, buna bağlı olarak inkârcıların hâkimiyet kuracağını ve böylece infaktan kurtulmayı ümit etmişlerdir. Zamandan bağımsız düşünülüğünde günümüzde de müminlerin zayıflamasını, Allah'ın hükümlerine duyarsız olanların egemen olmasını dolayısıyla infaktan ve devlete karşı sorumluluklarından kurtulmayı bekleyen insanlar bulmak mümkündür.¹²⁸ Allah infak konusunda kullarına niyetleri doğrultusunda muamele buyuracaktır. Müminler, kendilerinden görünen ancak içten içe aleyhlerine duygular besleyen kişilerin her dönemde olabileceği ihtimaliyle uyanık olmalıdır.

Kur'ân, infak edilecek malın hangi nitelikte olması ve nasıl davranılması gerektiği hususunda bilgi vermektedir. Buna göre, inananlar kendilerine lütfedilenlerden iyi ve değerli olanlarını vermelidirler. Kendilerine verildiğinde küçümseyecekleri, diğer bir ifadeyle kendilerine layık görmediklerini asla infak etmeye kalkışmamalıdır.¹²⁹ Diğer bir husus ise infakin mümkün olduğunca gizli yapılmasıdır. Allah açıktan da olsa sadaka vermeyi güzel bir davranış olarak ifade etmekle beraber gizli infakin, günahların ve hataların bir kısmını kapatması açısından daha faydalı olduğunu bildirmektedir.¹³⁰ Âyetin tefsiri bağlamında, infak yaparken

¹²⁰ el-Bakara 2/263.

¹²¹ el-Bakara 2/264.

¹²² en-Nisâ 4/38-39.

¹²³ el-Mâide 5/36.

¹²⁴ el-Maûn 107/1-3.

¹²⁵ et-Tevbe, 9/53-54.

¹²⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985), 3/1281.

¹²⁷ et-Tevbe, 9/98-99.

¹²⁸ İsmail Hakkı Bursevî, *Muhtasar Ruhul-Beyân Tefsiri*, çev. Abdullah Öz vd. (İstanbul: Damla Yayınevi, 2012), 3/495.

¹²⁹ el-Bakara 2/267.

¹³⁰ el-Bakara 2/271.

başa kalkma ve incitici söz ve davranışlarda bulunulmaması, mal ya da paranın değerli olanının verilmesi, çalışma imkânı veya geliri olmayanlara öncelik verilmesi gerekmektedir.¹³¹ Ayrıca Kur'ân infakın bireysel girişimlerle yapılabilmesinin ötesinde, müminlerin bir araya gelerek iyilik ve yardımda bulunmak maksadıyla gizli toplantılarda alacakları kararlar neticesinde de yapılabileceğini ve bunun hayırlı bir iş olduğunu ifade etmektedir.¹³² Kur'ân, infak eyleminde müminlerin duygudaşlık yapmalarını, fakirlerin onurlarını dikkate almalarını, tok gözlü ve samimi olmalarını, yardımı aşikâr ederek muhtaç kişilerin incitilmemesini istemektedir.

Yukarıda yer verilen âyetler ışığında görülmektedir ki;

1. Kâinata her ne varsa, hepsinin sahibi Allah'tır.
2. Kullarına rızık veren O'dur. Dünya nimetlerine sahip olma noktasında kullarını eşit tutmamış, bir kısmına bol ve rahat geçim imkânı verirken bir kısmına da daha az miktarda mal ve mülk vermiştir. Böyle olmasının temel nedeni her iki kesimin de sınava tabi tutulmalarıdır. Zengin, sahip olduklarını muhtaç kişilerle paylaşmak sorumluluğunu taşıırken, yoksul kişi durumuna sabır edip rızıkını helal yoldan temin için gayret etmekte yükümlüdür. Kul, elinden gelen çabayı gösterdikten sonra tevekkül etmeli, ebedi ahiret hayatında rızıklandırılmanın geçici dünya hayatında servet sahibi olmaktan daha değerli olduğu bilincini taşımalıdır.
3. Allah nezdinde değerli bir kul olabilmenin şartlarından biri de infak ibadetini ihmal etmemektir. Kur'ân, bazen iman-namaz-infak, bazen gece namazı-seher vakti af dileme-infak, bazen de infak-sabır-kötülüğü iyilikle savuşturma sıralamasını yapmakta, infaki ise her grup ibadet arasında zikrederek önemine vurgu yapmaktadır.
4. Müminler, yardıma muhtaç olanların kendi mallarında bir payı olduğunu ve Allah'ın rızasını kazanabilmenin en önemli yollarından birinin de onlara yardım etmek olduğunu bilmelidirler.
5. İnfak ibadeti, Allah rızasını kazanmaya yönelik olmadığı sürece ilahi anlamda bir değeri yoktur. İmanlarında samimi olanlar, hesap gününde korkularının giderilmesi için dünya hayatındayken kendi nefislerinden fedakârlık yaparak yoksulu, yetimi yedirirler ve dünyevi anlamda hiç kimseden, hiçbir miktarda herhangi bir karşılık beklemezler.
6. İnfak edilecek kişiler; ana-baba, yakın akrabalar, yetimler, fakir kimseler, yolda kalmış olanlar, yardım için el açanlar, köle ya da esirler olarak belirtilmektedir. Bunların dışında kendilerini Allah yoluna adanmış ancak görünüşü itibarıyla muhtaç olduğu anlaşılabilen, onuruna yediremediği için de istemekten kaçınanlar da gözetilmeli ve infak edilecekler dairesinde değerlendirilmelidirler.
7. İnfak öylesine değerli bir ibadet olarak ifade edilmektedir ki, kişi ölüm anında Allah yolunda harcama yapmamasının pişmanlığını yaşayacaktır. İnfak emrini ihmal ederek yoksulluğa düşeceği şeytanın kandırmayı başardığı kişi aslında kendi aleyhine çalışmaktadır. Zira Allah zengindir, kuluna infak edendir. Gerçek iman sahipleri ne kâfirler ne de ikiyüzlü münafıklar gibi infak ibadetini küçümsemezler, infak edenlerle alay etmezler aksine teşvik ederler. Allah'ın hoşnutluğunu, hesap gününün dehşetini dikkate alırlar.
8. Allah, infaki kendisine verilen bir borç olarak nitelemekte, kullarına güvence vermektedir.
9. İnfakta ölçü, ihtiyaçtan artakalan miktarın, infak edeni sıkıntıya düşürmeyecek şekilde, kişinin gönlünün elverdiği oranda yapılması şeklindedir. Allah yolunda ve O'nun rızasını kazanmak için yapılacak az ya da çok, büyük ya da küçük her türlü infakın karşılığı yine Allah tarafından verilecektir.

¹³¹ Karaman vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl Tefsir*, 1/418-419.

¹³² en-Nîsa 4/114.

234 | Osman Taştekin. Kur'ân'da İnfak Kavramı Bağlamında Sosyal Yardımlaşma

10. Mümin infakı engelleyen en büyük etkenin şeytan olduğu bilgisine sahip olmalı, kendisine Allah tarafından verilen mal ve paranın emanetçisi olduğu bilinciyle fakirliğe düşme korkusu yaşamamalıdır.

11. İnfakta bulunurken uyulması gereken temel kural, yardım edileni incitecek söz söylememek ve zaman içinde başa kalkmamaktır. Bu tür davranış, infaktan beklenen tüm ecir, yağmurun sert kaya parçası üzerindeki yumuşak toprağı silip götürmesi gibi geçersiz kılacaktır.

12. Müminler kendilerine layık görmediklerini değil iyi ve değerli olanı vermeli-dirler. Allah yolundaki harcamalar mümkün olduğunca gizli yapılmalı, gelir ve çalışma imkânı olmayan ihtiyaç sahiplerine öncelik verilmelidir.

5. Kur'ân'ın İnfak Anlayışı Işığında Sosyal Yardımlaşma

İslam, temelde insanları üç ana noktada sorumlu olmaya çağırılmaktadır. Bunlar; iman, ibadet ve insanlar arası ilişkilerin belirleyicisi olan tutum ve davranışlardır. Tüm bu hususlara gösterilen hassasiyet, sağlıklı ve güvenilir bir toplum içinde hayatı sürdürebilme noktasında dünyevi, Allah'ın rızasını kazanmış bir kul olma niteliğini kazanma yolunda ise uhrevi anlamda huzur bulmayı sağlamaktadır. İman ve ibadet, kişinin sadece kendine yüklenmiş olan sorumluluğı yerine getirmesi ile sınırlı iken insan-insan ilişkisini düzenleyen kurallar, bireyin kendini ve içinde yaşadığı toplumu ıslaha ve güzelleştirmeye yöneliktir. İnsan, birbiriyle bağlantılı bu üç konuda başarılı olamadıkça İslam'ın öngördüğü anlamda bir kul profiline sahip olamayacaktır.

Kur'ân'ın insanlar arası ilişkiyi düzenlemede özellikle üzerinde durduğu konuların başında infak gelmektedir. Allah, kullarına verdiği her türlü rızık, mal ve mülkü ihtiyacı olan kişiler ya da yerlerle paylaşmayı istemektedir. İnfak, ahirete yönelik faydaları bir yana sosyal anlamda oldukça gerekli ve etkili bir ibadet olarak dikkati çekmektedir.

Öncelikli olarak infak, "toplum içerisindeki ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin giderilmesi, ekonomik olarak güçsüz durumda bulunan insanların diğer güçlü insanlara veya kesimlere karşı korunması"¹³³ olarak tanımlanan 'sosyal adalet'in tesisi yolunda önemli bir adımdır. Oluşturulmaya çalışılan sosyal yardımlaşma anlayışı toplumsal hayatın niteliğini yükseltecek ve huzurun oluşmasına zemin hazırlayacaktır.¹³⁴ Zira sosyal hayatta yaşanan problemlerden biri de ekonomik açıdan kişiler arası uçurumun olmasındandır. Dolayısıyla iktisadi dengesizliğin giderilmesinde infakın rolü büyüktür.

Muhtaç insanların yaralarına merhem olma neticesinde hissedilecek olan manevi huzur kişilerin bencilce duygulardan kurtulmasının dolayısıyla ruhsal açıdan daha sağlıklı bir bireyler olmasının yolunu açacaktır. Sağlıklı ruh yapısına sahip bireyler ise diğer insanlarla ilişkilerini daha insani düzeyde gerçekleştirebileceklerdir. Kardeşlik ve güven duygusunun oluşmasında infakın önemli bir rol oynayacağı açıktır. Varlığını yoksul insanlarla paylaşan bir zengin serveti, muhtaç insanlarca meşru kabul edilecek, kıskançlık, çekememezlik, kin, zorbalık, düşmanlık ve benzeri duygulardan kurtulan yoksullar, kendilerinden daha iyi durumda olanlara karşı kardeşlik ve minnet hisleri besleyeceklerdir.

İnfakın yapılabilmesi için belli bir ekonomik düzeyin şart koşulmaması, toplum içinde farklı düzeylerde imkânlar sahip tüm kişileri aktif olarak yardımlaşma sürecine katacaktır. Zira her bir birey kendisinden daha kötü durumda olan bir başka kişiye yardımcı olmak, bir ihtiyacı gidermek gayreti içinde olacağından bireyler arası güven pekişecektir.

¹³³ Osman Erdal Şahin , "20. Yüzyıl Batı ve İslam Düşüncesinde Sosyal Adalet Yaklaşımı", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4/1 (Haziran 2019), 56.

¹³⁴ Yunus Ekin, "Dünyevileşmeye Bir Çözüm Olarak İnfak Anlayışı", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2002), 91.

Toplum içinde, özellikle günümüzde daha sık gündeme gelen hırsızlık, gasp, kapkaççılık ve benzeri hadiselerin önemli nedenlerinden biri de ekonomik şartların yetersizliğidir. Yoksul ülkelerde bu tür olayların gelişmiş ülkelere nispetle daha fazla yaşandığı düşünülürse maddi ihtiyaçların giderilmesinde infak olgusunun anlamı ziyadesiyle anlaşılacaktır. Basit hayati ihtiyaçlar, sonu cinayetle biten hadiselerin nedeni olabilmektedir. Kur'ân'ın, yardımlaşma anlayışına ilahi bir çözüm olarak sunduğu infak, toplum içinde korku ve infial oluşturacak bu tür hadiselerin önüne geçmede etkili olacaktır.

Kur'ân'ın infak anlayışı kapitalist ideolojinin insanlara yaşattığı birçok sorunun halledilmesinde bir çözüm olarak değerlendirilmelidir. Bu tür ideolojilere karşı oluşturulan sosyalizm, komünizm gibi beşeri ancak maneviyatı önemsemeyen fikir akımları karşısında infak ilahi bir çözüm olarak kullanılmalıdır.

Sonuç

Yoksulluk geçmişten günümüze hem bireysel hem de toplumsal anlamda bir problem olarak yaşanmaktadır. Tamamen ortadan kaldırılması mümkün gözükmeyen bu sorunun olabildiğince aza indirgenmesi ihtimal dâhilindedir. Nitekim geçmişte olduğu gibi günümüzde de kişilerin en azından temel ihtiyaçlarının karşılanması yönünde çeşitli adımlar atılmaktadır. Yaşadığımız yüzyılda artık küresel bir boyut kazanan yoksulluk olgusu, çeşitli uluslararası ve ulusal kuruluş ya da derneklerin gözetiminde ele alınmakta, birtakım projelerle sorunun çözümünü yolunda faaliyetler yürütülmektedir. Sosyal bir varlık olan insanın, asgari ihtiyaçlarını karşılayamadığı bir toplumda yaşam mücadelesi vermesi, aynı durumda olmayan diğer insanlar açısından üzüntü verici bir durum olmalıdır.

Yoksulluğun sorun olmaktan çıkarılması ya da aza indirgenmesi noktasında her ne kadar beşeri müdahaleler olsa da işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizler, sömürgeci yaklaşımlar, savaşlar, bölgesel olumsuzluklar, insanlardaki bencilik duygusu gibi nedenlere bağlı olarak yoksulluk durumunun aşağı çekilmesi zorlaşmaktadır. Sorunun çözümü noktasında en etkili olabilecek yollardan biri ise insanların kalplerine ya da vicdanlarına ulaşabilmektir. Dini duygu ve düşüncenin hâkim olduğu gönüllerde bu hedefe hizmet etmek daha kolay gözükmektedir. Nitekim gerek semavi dinlerde gerekse kaynağı ilahi olmayan beşeri dinlerde yardımlaşma hükmü ve tavsiyesi bulunmaktadır.

Evrensel bir din hüviyetinde olan İslam'ın ilahi buyruklarını içinde toplayan Kur'ân, infak kavramı altında sosyal yardımlaşmayı önemseyen, önceleyen bir anlayışı inananların dikkatine sunmaktadır. Buna göre İnsanların sahip olduğu ya da olmadığı her şey Allah'a aittir. Allah kullarında dilediğine bol rızık vermiş, dilediğinden de kıymıştır. Bunu temel nedeni, insanlar arasında bir ayırım yapmak olmayıp geçici kabul edilen hayatın bir sınav yeri olduğu gerçeğidir. Birey, Allah'ın kendisine verdiği her türlü nimeti muhtaç olan kimselerle paylaşmak sorumluluğunu yüklenmiştir. Bunun hem dünyevi/sosyal hem de uhrevi faydaları bulunmaktadır. Ekonomik açıdan dengesizliğin mümkün olduğunca giderilmesi çabası, yoksul ve varlıklı insan arasında sevgi, kardeşlik ve güven duygularının oluşmasına, yoksulluğa bağlı olarak toplum düzenini ya da emniyetini olumsuz yönde etkileyecek hırsızlık, gasp, kin, kıskançlık vb. tavır ve duyguların körelmesine yardımcı olacaktır. Muhtaç insanların yaralarına merhem olma neticesinde hissedilecek olan manevi huzur kişilerin bencilce duygulardan kurtulmasının dolayısıyla ruhsal açıdan daha sağlıklı bir bireyler olmasının yolunu açacaktır. Sağlıklı ruh yapısına sahip bireyler ise diğer insanlarla ilişkilerini daha insani düzeyde gerçekleştirebileceklerdir.

Sosyal açıdan toplumu rehabilite etme, sosyal adaleti sağlama dinamızın yanında infak, uhrevi anlamda da değeri ölçülemeyecek bir kazanç sağlamaktadır. Kur'ân, Allah'ın hoşnutluğunu gözeterek, O'nun rızasını kazanmaya yönelik bir niyetle harcama yapanları kendisine borç verenler olarak kabul etmekte, ebedi mükâfat yeri olan cennetle müjdelemektedir.

Kaynakça

- Akalın, Şükrü Haluk vd., *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.
- Amin, Samir. "Dünya Yoksulluğu, Yoksullaşma ve Sermaye Birikimi". *Mülkiye* 33/262 (2009), 89-97.
- Arpacıoğlu, Özge. *Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksel Lisans Tezi, 2012.
- Aygen, Murat. "Türkiye'de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Yaklaşımı Üzerine: Elazığ Örneği". *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi* 4/8 (2016), 150-179.
- Aytekin, Arif. *İnfak Ahlakı*. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2021.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Seçil Ofset, 2010.
- Beydâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Muhtasar Beydâvî Tefsiri-Envâru't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*. çev. Şadi Eren İstanbul: Selsebil Yayınları, 2011.
- Bilen, Mahmud. "Yoksulluk Sorunu Üzerine". *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/10 (2005), 1-26.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâlî Alisi ve Tefsiri*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985.
- Bursevî, İsmail Hakkı. *Muhtasar Ruhul-Beyân Tefsiri*. çev. Abdulah Öz vd. İstanbul: Damla Yayınevi, 2012.
- Ceren Adem-Erdem, Tevfik. "Türkiye'de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamaları". *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergi* 2/1 (Aralık 2018), 6-24.
- Coşkun, Mustafa Nejat. "Türkiye'de Yoksulluk: Bölgesel Farklılıklar ve Yoksulluğun Profili". *Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi*, Ankara: Tek Yayınları, 2005, 181-198.
- Çağrı, Mustafa. "İnfak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/289-220. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Çelik, Kemal vd., "Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluğun Genel Görünümü: 2002 Sonrası Döneme İlişkin Bir Değerlendirme". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5 (2017), 41-79.
- Çiftci, Ali. Konya: *Mekkî Sureler Bağlamında Kur'an'da İnfak-Zekât İlişkisi*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Daşlı, Yılmaz. "Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 19/2 (2018), 525-542.
- Demirtürk, Rabia Burcu vd., "Yoksulluk Düzeyinin Modellenmesi Üzerine Bir Araştırma". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 14/1 (2011), 30-67.
- Durgun, Özlem. "Türkiye'de Yoksulluk Ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 6/1 (2011), 143-154.
- Ekin, Yunus. "Dünyevîleşmeye Bir Çözüm Olarak İnfak Anlayışı". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2002), 77-104.
- el-Fîrûzâbâdî, Meccüddin Ebu Tahir Muhammed b. Ya'kub. *Kamûs Tercemesi-Okyânûs'l-Basît fi Tercemeti-l-Kamusi'l-Muhît*. nşr. Rizeli Hasan Hilmi Efendi. İstanbul: Bahriye Matbaası ts..
- el-Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkindî. *Tevîlatü'l-Kur'ân Tercümesi*. çev. Kemal Sandıkçı-Yusuf Şevki Yavuz. İstanbul: Ensar Yayınları, 2019).
- Erdem, Hüsamettin. "Dini Ahlak ve İlahi Dinlerden Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık'daki Bazı Ahlaki Meselelere Mukayeseli Bir Yaklaşım". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1990), 225-254.
- er-Râzî, Fahrüddîn. *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihu'l-Gayb*. çev. Suat Yıldırım vd. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002.
- es-Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetü't-Tefâsîr*. çev. Sadreddin Gümüş - Nedim Yılmaz. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Gül, Ali Rıza. "Kur'ân'daki İnfak Kavramının Anlam Yelpazesi". *Dini Araştırmalar* 8/22 (2005), 239-261.
- IDA, International Deveelopment Association. "World Bank Group". Erişim 01 Ocak 2021. <http://ida.worldbank.org/about/history>

- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. "nfk", *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1414.
- Kabaş, Tolga. *Türkiye'de Yoksulluk ve Gelir Dağılımı*. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2014.
- Karaman Hayreddin vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Kaya, Ayhan. *Kur'an'da İnfak Kavramı*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Kaya, Ayhan. *Kur'an'da İnfak Kavramı*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Kılıç, Ramazan-Çetinkaya, Şahin. "Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Stratejileri Ve Bir Model Önerisi". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 34 (2012), 93-114.
- Köylü, Mustafa. "Barış Eğitimi ve İslam". *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*. ed. Mustafa Köylü. 199-223. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2012.
- Kuban, Doğan. "Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler". *Vakıflar Dergisi* 7 (1968), 53-73.
- Kur'ân-ı Kerim Meali*. çev. Mustafa Öztürk. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012.
- Kurtubi. *el-Câmiulihkâmî'l-Kur'ân*. çev. Mehmet Beşir Eryarsoy. İstanbul: Buruc Yayınları, (2001).
- Kutsal Kitap-Eski ve Yeni Antlaşma Tevrat- Zebur- İncil*. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2016.
- Kutub, Seyyid. *Fizül-il Kur'ân*. çev. İsmail Hakkı Şengüler vd. İstanbul: Hikmet Yayınları, 1971.
- Mehmed Vehbi, Konyalı. *Büyük Kur'ân Tefsiri Hulâsat'ül Beyân fî Tefsir'il Kur'ân*. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1966.
- Mevdûdi, Ebu'l Âl'a, *İnfak Bilinci*. drl. Abdülkadir Coşkun. İstanbul: Ehil Yayınları, 2018.
- OCHA, Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi. "OCHA Görev ve Yetkileri". Erişim 04 Ocak 2021. https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/this_is_ocha_2016_lowres_tr-min.pdf
- Oktik, Nurgül. *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları*. İzmir: Yakın Kitabevi, 2008.
- Onaran, Oğuz. *Çalışma Yaşamında Güdülenme Kuramları*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1981.
- OXFAM, Global Multimensional Poverty Index 2019. "Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi". Erişim 02 Ocak 2021. <https://www.undp.org/content/dam/turkey/UNDP-TR-MPI-2019-TR.pdf>
- OXFAM, Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı. "2020 Eşitsizlik Raporu". Erişim 02 Ocak 2021. <https://www.kedv.org.tr/oxfam-2020-esitsizlik-raporu>
- Öztürk, Nazım-Öztürk, Yasin. *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma*. Ankara: Palme Yayıncılık, 2010.
- Salim, Muammer. "Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Kamusal Sosyal Yardımlar ve Bir Kurum İncelemesi: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları". *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal* 6/36 (2020), 1657-1679.
- Sipahi, Esra Banu. "Yoksulluğun Küreselleşmesi Ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik Ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk". *Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 6/11 (2006), 172-189.
- Son İlahi Mesaj Kur'ân ve Açıklamalı Meali*, çev. Hüseyin Peker. Samsun: Ceylan Ofset, 2009.
- Şahin, Osman Erdal. "20. Yüzyıl Batı ve İslam Düşüncesinde Sosyal Adalet Yaklaşımı". *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4/1 (Haziran 2019), 55-77.
- Şeker, Cihat. "Yahudilikte Sadaka". *Marife* 14/3 (2014), 83-104.
- Şenses, Fikret. *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Şentürk, Murat. "Türkiye'de Kamunun ve STK'ların Sosyal Yardım Uygulamaları: Yeni Eğilimler ve İhtiyaçlar", *Sosyoloji Dergisi* 28 (2014), 285-307.
- Şerafettin Gölçük, "Rızık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/73-74. Ankara: TDV Yayınları, 2008.

238 | Osman Taştekin. Kur'ân'da İnfak Kavramı Bağlamında Sosyal Yardımlaşma

- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. "Sosyal Yardım Programlarımız". Erişim 03 Ocak 2021. <https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>
- The World Bank. "Poverty". Erişim 04 Ocak 2021. <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty>
- Topgöl, Seda. "Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksulluğun Kadınlaşması". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 14/ 1 (2013), 277-296.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. "Dünya Gıda Programı". Erişim 04 Ocak 2021. <http://www.mfa.gov.tr/dunya-gida-programi-world-food-programme-wfp-tr.mfa>
- UNICEF, United Nations International Children's Emergency Fund. "Türkiye'de İnsani Yardımlar". Erişim 04 Ocak 2021. <https://www.unicef.org/turkey/hakk%C4%B1m%C4%B1zda>
- Ülkü, Sema. "Üç Semavî Dine Ait Prensiplerin Muhasebe Biliminin Oluşumu Üzerindeki Muh-temel Etkileri". *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2015), 171-197.
- Wikipedia, "Oxfam". Erişim 02 Ocak 2021. <https://en.wikipedia.org/wiki/Oxfam>
- Yaşar, Mehmet Aziz. "Fıkıhî Açından İnfak". *Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities* 7/2 (2020), 43-65.
- Yazıcı, Hasan Işık. *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakıflarının Etkileri Köprübaşı İlçesi Örneği*. Trabzon: Avrasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Yıldırım, Aziz. "Türkiye'de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü". *Yardım ve Dayanışma Dergisi* 1/1 (2010), 9-17.
- Yılmaz, Hüseyin. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sosyal Dayanışma Konusunun Öğretimi". *Dini Araştırmalar* 7/19 (2004), 253-268.
- Yiğit, Güven. *Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakıfları*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Yüksel Arabacı, Rabihan. "Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi". *Sosyal Güvenlik Dergisi* 9/1 (Haziran 2019), 123-140.